శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి చిన్నకథలు

గులాబీ అత్తరు

ఒక్క అడుగు వేస్తే దివాంజీ కనపడతాడు.

అతగాడొక్కమాటు తనకేసి చూస్తే చాలు నని ఆత్రపడుతూనూ, అతని కటాక్షం ఆశించీ, అతని అనుగ్రహం మొరుచూస్తూనూ, అతని ఆలంబనం నమ్ముకునీ, అతనిచేత "సరే" అనిపించుకోడానికి తగ్గ యెత్తు లాలోచించు కుంటూనూ, అయినా, అతని లోభగుణం మాత్రం లోపల్లోపల గర్హించుకుంటూనూ ఆగదిలో పరివేష్టించి వుండిన ఆశ్రితులూ, పౌరప్రముఖులూ, రాజ బంధువులూ, రాజపురుషులూ కొందర రక్కడికే కనపడుతున్నారు.

వారిలో కొందరు తనకేసిన్నీ చూశారు.

అలాంటి చోట నుంచుని, మొదట వొక్షమాటు గదిలోకి తొంగిచూసి, తరవాత నిటారుగా నుంచుని, నుంచున్న వెంటనే తాపీగా రెండు చేతులూ చాపి, గభీమని బిరడా తీసి సీసా గాలివాటున పెట్టాడు షుకురల్లీ ఖాను, తల వెనక్కి విరుచుకుంటూ.

బిరడా తీశాడు, అంతే, వెంటనే బిగించేశాడు.

కాని, ఆ క్షణమాత్రానికే అతని చుట్టూ వుండిన జవానులు తుళ్లిపడి మత్తెక్కుతున్నట్టయిపోయారు.

లోపల వుండిన పెద్దమనుష్యులు, ఉలిక్కిపడి మొగ వూపిరి తీసుకుంటూ యిటు చూశారు.

దివానుకి పక్కగానూ కొంచెం వెనకవాటుగానూ నుంచుని వుండి, అతని రాశలు ఓరకంట చూస్తున్న తాణేదారున్నూ చకితుడై "వచ్చాడా?" అన్నట్టొక మాటు గుమ్మంకేసి చూసి, మళ్ళీ మొగం వంచుకున్నాడు, సాలోచనగా.

అప్పటికప్పుడే చర్రున మొగం పైకెత్తి "ఏయ్! ఏమిటీ కంపు?" అంటూ గద్దించాడు దివాంజీ, దగ్గుకుంటూనూ తీక్ష్ణంగా చూస్తూనూ.

దీంతో పండువెన్నెట్లో కటికిచీకటి రేఖ విరిసినట్టయింది.

కొంచెం ఘాటుగానే వుండినా, హృదయంగమమైన పట్టివేళ్ళ అత్తరు కమ్మదనం దివాంజీకి కంపుగా తట్టడం చూసి, లోపలివా రందరూ మొగమొగాలు చూసుకున్నారు, ఉబికిన నవ్వు కళ్ళల్లో కుక్కుకుంటూ.

"అరే, అరే" అనుకుంటూ మొగం పక్కకి తిప్పుకుని తాణేదారు పెదవి కరుచుకున్నాడు, తన రసికత గుర్తించమన్నట్టొక రాజబంధువు కేసి జెల్లించి చూస్తూ.

జవానులున్నూ అందుకు వింతపడి, అపచారించి పెదవులు కరుచుకున్నారు.

ఖాను కొయ్యె అయిపోయాడు.

కంపు అన్నమాట అపశ్రుతిగా కనపడిం దతనికి.

మాంచి పరువమైన యాభైయేళ్లవయస్సున, అత్తరు సౌరభం కంపుగా వెలపరించుకునే మనిషి కనపడడం అతనికిదే మొదటిసారి.

మొన్న మొన్న నే — రెండు మాసాలపాటు నానా పాట్లూ పడిగాని గోలకొండకోటలో అడుగు పెట్టలేకపోయా డతను.

అసలు, వజీరు దర్శనమే కాలేదు నెలా పదిహేను దినాలు పడిగాపులు పడివుంటేనే గాని.

ఆ ప్రయత్నంలో, నిజంగా, తల ప్రాణం తోకకు వచ్చిం దతనికి; కాని దర్శనం యిచ్చాక మాత్రం యీ వట్టివేళ్ల అత్తరుకే ఆవజీ రెంత ముగ్ధు డయిపోయాడు?

అప్పుడక్కడ వున్న వారున్నూ ఎంత సంబరపడ్డారూ!

తరవాత, నవాబున్నూ యెంత మెచ్చుకోలేదూ?

మరియిక్కడ, పెద్దాపురంలో, అడుగు పెట్టిననాడే కావలసిన భోగట్టా అంతా దొరికిపోయింది.

మర్నాడు ఠాణేదారు ప్రసన్ను డయిపోయాడు.

మూడో నాడే కోటలో ప్రవేశం దొరికింది.

అయితే, అంత సౌలభ్యానికీ చివరి కిదా పరిణతి?

హిందువులలో విభ్రమవిలాసాలకు తగినంత విలవ లేక పోవడం అత నెరుగును.

పోనీ, అంటే నిర్లిప్తత కూడా అంతంతగానే వుండడమున్నా అత నెరుగును.

అయితే మాత్రం యింత తల్లకిందులా?

ఇంతకీ:– అత్తర్లు సువాసన చెడుకంపుగా బాధపడే మనిషి, రాజు తరవాత రాజంతవా డయి వుండడమా?

రాచ శీవికి ఇది ప్రశంసావహమా?

దీనివల్ల, మహారాజు ప్రాభవం విషయమూ, వైభవం విషయమూ దివాంజీకి లక్ష్యం లే దనుకోవాలా? లేక, మహారాజు ప్రవృత్తి కూడా యిలాంటిదే అనుకోవాలా?

ఇది మిక్కిలీ అసంభావ్యంగా కనపడిం దతనికి.

"చివరి కేది యెలా సంభవిస్తుందో?" అని అనుమానమున్నా పట్టుకుంది.

ఇంతమాత్రాన నిరాశ చేసుకోలేదుగాని చేసుకోక తప్పదేమో అన్నట్టు జవాన్ల కేసి అభావదృష్టులు పరిపా డతను.

ఈస్థితిలో "ఏయ్ జవాన్?" అని పిలిచాడు థానే దారు, ద్వారం కేసి చూస్తూ.

"చిత్తం బాబయ్యా" అంటూ వెంటనే లోపలికి వెళ్ళి జవాను "ఢిల్లీనుంచి అత్తరువర్తకు డొకడు వచ్చి దర్శనం

కోరుకుంటున్నాడండి'' అని విన్నవించాడు.

దీనిమీద "అతనే, నేను మనవి చేసుకున్న సాయిబే నండి'' అన్నాడు ఠాణేదారు, మెల్లిగా; కాని దివాంజీ, మొగం పైకెత్తలేదు.

పైపెచ్చు "దివాణంలోనే అంగడి తెరుస్తా డటనా సాయిబు?'' అని ముదలకించాడు, కొంచెం కటువుగా.

ఇది విని ఖాను తెల్లపోయాడు.

జవానే కాదు, ఠాణేదారు కూడా జంకిపోయాడు, అందుకు ప్రత్యుత్తరం చెప్పడానికి.

కాని "చిత్తగించారూ?'' అంటూ వొక బోసినోటి శాస్త్రులు మాత్రం అందుకున్నాడు, తన ప్రతిభ చూపించ డానికి మంచి అవకాశం దొరికిందన్న ఉత్సాహంతో, నలుగురికేసీ చూస్తూ.

అయితే, అప్పుడు కూడా దివాంజీ మొగం పైకెత్తి చూడకపోగా, అతణ్ణి మాత్రం వుద్దేశించి, ఒక్కొక్క మాట కొక్కొక్క పెద్దమనిషికేసి చూస్తూ "దివాణం లోనే అంగడి తెరుస్తాడటనా?'' అంటే చెప్పలేను గాని, అతను చేసిందాల్లో మంచి భావుకత మాత్రం కనపడు తోంది. ఏమంటే? ఠాణేదారుగారి పరిచయ వాక్యాలవల్ల అతను ఫలానా అని మాత్రమే తెలుస్తుంది. అతని సామర్థ్యం అజ్ఞాతంగానే వుండిపోతుంది. ఆవిషయం తనకి

తానై చెప్పుకోడం యెవరికీ రసికతాముద్ర కాదు. అంచేత, తన అత్తరు సువాసనతోనే తన విషయం యీవత్తూ విశద పరుచుకున్నా డతను. ఇది చాలా గొప్పగా వుంది. డిల్లీలో మసులుకుంటున్న మనిషి కిదొక లెక్కా మరి? అక్కడ యెంతంతలేసి ఉమ్రావు లున్నారు? వారి దగ్గిర మసులుకునే మనిషి సామాన్యు డయి వుంటాడా? చాలా బాగుంది. తప్పకుండా చూడ తగ్గవా డతను'' అన్నాడు శాస్త్రులు, చివరిమాట ఠాణేదారు కందచేస్తూ.

అయినా, దివాంజీ మాట్లాడలేదు.

చూడనే లేదు.

రాస్తూరాస్తూ వుండిన కలం మాత్రం కింద పెట్టేసి పొడుంకాయ అందుకున్నా డతను, అంతే.

౨

"ప్రవేశపెట్టు" అన్నాడు ఠాణేదారు, సరే అనే మాట దివాంజీ ప్రకటపరిచే పద్ధతి అది అని తెలుసు కనక.

ఈమాటమీద దివాంజీ కనుబొమ్మలు ముడిపడ్డాయి.

ఏదో వొక గభీరాలోచన అతని బుర్రలో ప్రవేశిస్తూ అది కళ్ళల్లో తళుక్కుమంది.

తన రసజ్ఞత అంతా వ్యర్థం అయిపోయినందుకు కించ

పడుతున్న శాస్త్రిలు అది చూసి ఉలిక్కిపడ్డాడు.

అప్పటి కప్పుడే వొక్క అంగలో లోపలికి వెళ్ళి "దివాంజీవారికి కోటి సలాములు. నేను ఢిల్లీనుంచి వచ్చా నండి, ఏలినవారి పాదాలు వెతుక్కుంటూ" అన్నాడు ఖాను, చేతు లూపుకుంటూనూ, మూడు మాట్లు వంగి లేస్తూనూ.

"ఏమి పని?" అనడిగాడు దివాంజీ దర్పంగా, అతని సలాములు కళ్ళతో అందుకుని.

"నే నత్తర్లు తయారుచేస్తాను మహాప్రభూ! దక్షిణ దేశంలో, గోల్కొండ తరవాత పెద్దాపురం వొక్కటే చూడతగ్గది అని విన్నాను, రెక్కలు కట్టుకువచ్చివాలాను, తమరు కటాక్షించాలి" అని వేడుకున్నాడు ఖాను.

"రెక్క లుండడమే వస్తే యెక్కడో వొకచోట వెళ్ళి వాలక, ముడుచుకూచుంటాడా మరి యెవ డయినా?" అని ముదలకించాడు దివాంజీ.

అందులో వున్న దెబ్బ ఖాను గుర్తించకపోలేదు; కాని "తమరు సరిగా సెలవిప్పించారు మహాప్రభూ! ఏమంటే, రెక్క లున్నందుకు పనియోగం, యెక్కడ సరసు లుంటే అక్కడ వెళ్ళి వాలడమే. కనకనే నాలుగు తరాలనాడు, మాకుటుంబం, పారశీక దేశం విడిచి ఢిల్లీ వచ్చి వాలింది. వచ్చాక కూడా సైన్యంలో చేరవాని

కొన్ని అవకాశాలు తటస్థపడినా, పేరుతెచ్చిన కళాజీవిక విడిచిపెట్టలేక అత్తరులే తయారుచేసి డిల్లీ పాదుషాల ఆదరగౌరవాలు పొందుతోంది" అన్నాడు, ధోరణి మార్పించ దలిచి.

దీంతో "కావచ్చు" అన్నాడు దివాంజీ, కొంచెం వడి మళ్ళి; కాని చూపుల్లో మాత్రం సారళ్యం అంకితం కాలేదు.

"మా నాయనగారి సెలవుపొంది, నేను, దక్షిణదేశ ప్రభువులను సేవించుకోడానికి వచ్చాను. గోల్కొండ నవాబుగారూ, అక్కడి వజీర్లూ మాపరిశ్రమ గుర్తించి మిక్కిలీ ఆదరించారు"

"ఇంకేం!"

"ఇంకేమంటే మనవిచేసుకున్నాను గదా, గోల్కొండ తరవాత పెద్దాపురమే చూడతగ్గ దని విన్నానని; ముందు తమ రిది చిత్తగించకోరుతున్నాను."

ఇలా అని, ఖాను, మూత తెరిచి వొక చిన్నపెట్టె దివాంజీ సందుకాపెట్టెమీద వుంచాడు.

శోభాగాన, ఎర్రని ముఖమల్ గుడ్డ అతికించిన చక్కని పెట్టె అది.

అందులో వొక చిన్నసీసా.

చక్కని నగిషీపనితో యెంతో ముచ్చటగా వుందది.

సీసాలో సగానికి పైగా అత్తరు వుంది.

అది చూసి అక్కడివా రందరూ గుటకలు మింగారు.

"అది మళ్లె అత్తరు మహాప్రభూ! అందులో వున్నది రెండేతులాలు; కాని రెండువసంతాలకుతయారయిందది"

"ఛోక్స్"

"మావస్తువు మర్యాద మాకు మేమయినా చెప్పుకోడం ధర్మం కాదు, చిత్తగిస్తే తమకు తెలియందీ కాదు. అయితే, మొగం కొంచెం యెడంగా వుంచి మరీ మూత తీయించండి మహాప్రభూ"

దీనిమీద, అక్కడివా రందరూ తమ ఘ్రాణేంద్రియానికి ఏకాగ్రత అలవరుచుకున్నారు; కాని "సూట్టాడాటప్పటికి ముందు మూతతియ్యడమే పనా మాకు?" అడిగాడు దివాంజీ, నుసుసుగా.

ఖాను మళ్లీ కుతకుత లాడిపోయాడు.

అయితే, అధికారదర్పం వొక్కొక్క మనిషిలో ఎలాంటి పశుప్రవృత్తి రేకెత్తిస్తుందో అతనికి తెలుసు.

లక్షల కొద్దీ అధికారులతో నిండివుండిన ఢిల్లీ నగరంలో, అతను, మొదట ఆర్జించింది యీపరిజ్ఞానమే.

ఇలాంటి వాటికి నసాళం అంటేటట్టు బదులు చెప్పడమూ అతనికి చేతనవును.

మరొక పనిమీద వచ్చివుంటే అత నందుకు సందేహించకా పోవును.

కాని, యిప్పు డలా చేస్తే కార్యం భంగపడుతుంది. పారితోషికం కంటే, తన అత్తర్లకు దేవదుంధుభులు మోగడం అతనికి మిక్కిలీ అగత్యం.

అది, రాజు యెదట పడగలిగితేనే సిద్ధిస్తుంది.

రాజసభలు కంటకభూయిష్ఠాలూ, హింస్రకమృగాకీర్ణాలున్నూ.

పాలకోసం రాయి మొయ్యాలి.

అంచేత, అత నోపికపట్టాడు.

ఇంతేకాదు.

అలాంటి దురుసు మనిషిని, అందుకు తగ్గట్టు మాట్టాడి అంతకంటే యెక్కువగా నొప్పించడం కంటే, తగ్గి మాట్టాడి, దారికి తెచ్చుకుని, పిడికిట పట్టుకుని ఆడించడం కూడా వ్యవహర్తల లక్షణమే.

ఈనిశ్చయంతో అతను "ఏలినవారి —" అంటూ ప్రారంభించాడు; కాని, మాట సగంలోనే కలగజేసుకుని, ఠాణేదారు "దివాంజీవారు అది సావకాశంగా చిత్తగిస్తారు, ముందు నువ్వు వచ్చిన పనేమిటో మనవిచేసుకో" అని అందించాడు.

"చిత్తం, చిత్తం" అంటూ మరోపెట్టె తెరిచి దివాంజీ యెదట వుంచాడు ఖాను, ఠాణేదారు సమయస్ఫూర్తికి కళ్లతో మెప్పు చూపిస్తూ.

లోభాగాన ఆకుపచ్చ ముఖమల్ గుడ్డ అతికించిన చక్కని పెట్టె అది.

ఎర్రని అత్తరుతో, అపురూపమైన నగిషీపని చేసిన చిన్న సీసా వొకటి, కోటి కిరణాల జాతిరత్నం లాగ మెరిసిపోతోంది, అందులో.

అక్కడివారు దాని చక్కదనానికి ముగ్ధు లయిపోయారు; కాని దివాంజీ అటు చూడనే లేదు.

అందుకున్నా నరాలు తోడేసిన ట్టయిపోయాడు; కాని యేమీ యెరగనట్టు "ప్రభువులకు తెలియంది లేదు" అంటూ ప్రారంభించాడు, ఖాను.

"పెద్దాపురం ప్రభువులకు నజరుపెట్టుకుందా మని తయారుచేశా నది. గోల్కొండ నవాబుగారికి వట్టివేళ్ల అత్తరు మిక్కిలీ ప్రియం అని తెలిసి అదెంత శ్రద్ధగా తయారుచేశానో, పెద్దాపురం మహారాజులుంగారికి గులాబీ అత్తరు మిక్కిలీ ప్రీతిపాత్రం అని తెలిసి యిది అంత శ్రద్ధగానూ తయారుచేశాను. ఆసీసాలో వున్నది వొక్కటే తులం - దాని నిమిత్తం కాశ్మీరం జాతి పువ్వులు వాడాను. ఢిల్లీపరిసరాల్లో పారశీకజాతులే యెక్కువ. కాశ్మీరజాతి చాలా అరుదుగా దొరుకుతుంది. అంచేత, ఆ కాస్త అత్తరూ తయారుకావడానికి ఖరాగా రెండేళ్లు పట్టింది మహాప్రభూ" అని వివరించి చెప్పా డతను.

ఇది విని అక్కడివారు, దాని విశిష్టతా విలవా గ్రహించుకుని చాలా ఆనందించారు; కాని "ఆశ్చర్యమా!" అనడిగాడు ముందు దివాంజీ, మెల్లిగా.

"గొప్ప వస్తువులు తయారుచెయ్యా లంటే గడియల్లో సాగుతుందా మరి?" అంటూ ఖాను పరిశ్రమ మెచ్చుకున్నాడు తరవాత.

కాని "యెంతకి కిట్టింది పాపం!" అనడిగాడు చివరికి, జాలిపడుతున్నట్టు బెల్లించి చూస్తూ.

ఖాను నిర్విణ్ణు డయిపోయాడు.

అది గుర్తించి, కళ్ళంతా గర్వం చేసుకుని, తల పంకించుకున్నాడు, దివాంజీ.

అతగాడి నిర్విణ్ణతా, ఇతగాడి గర్వరేఖా చూసి, అక్కడి పెద్దమనుష్యు లందరూ చకితు లయిపోయారు.

అనేకరాజసభలూ, ఎన్నో నవాబుదర్బారులూ చూసి, సమస్తమర్యాదలూ అనుభవించిన షుకూరల్లీఖాను, అనేకశోధనలకు తట్టుకోగలిగిన ఆకళాశీలి, యీకొత్త దెబ్బకు గ్రాగిపోయినీన్నీ, మహారాజు మిక్కిలీ సరసుడని విని వున్నాడు కనక, రాజదర్శనంతో యీ మనోవైకల్యం అంతా పోతుందని ఆశించుకుని, అత్తరు సౌరభం కంపుగా భావించిన అధికారి దగ్గిర యింతకంటే రసికత వుంటుం దనుకోడం తనదే తప్పని తనకి తానే మందలించు

కుని, అప్పటికి చేసేది లేక, యీ నిర్విణ్ణతా, దీంతో పుట్టిన కోపమూ, ఆవెంటనే వచ్చిన యేవగింపూ అణుచుకుని, వినయమున్నూ తెచ్చుకుని, "అది నజరువస్తువు మహాప్రభూ! దక్షిణదేశాని కంతకీ జాతిరత్నం శ్రీవత్సవాయి ప్రభువు నిమిత్తం ఉద్దిష్ట మైనదిన్నీ. ఈ కారణాల వల్ల దాని కిట్టింపుధర అడగడం మాకు మన్నన కాదండి" అన్నాడు, కళ్ళలో బాధ కనపరుస్తూనే.

దీనిమీద "మరి మా ప్రభువులను మీరెంతగా గౌరవిస్తున్నారో మాకు తెలియడం యెలాగా?" అనడిగాడు దివాంజీ, అమాయికత్వం నటిస్తూ.

"పెద్దాపురం రాజసభలో యిలాంటి వస్తువుల విలవలు కట్టగలవారు లేరని నే ననుకోగలనా మహాప్రభూ?"

"మా ప్రభువుకోసం ఉద్దిష్టమైన వస్తువు వారి సెలవు పొందకుండా విప్పి చూడడం మాకు ధర్మమే అనుకోనా నేను మరి?"

"మరి ప్రభువుల సన్నిధికి —"

"అది సరే నయ్యా! మేము వారి భృత్యులం కదా, మేమూ కొన్ని విధులు నిర్వర్తించుకోవాలేమో?"

ఎగిసిపడి "ఇదా విధినిర్వహణం?" అన్నట్టు చురుగ్గా చూశాడు, బోసినోటి శాస్త్రులు, కీగంట.

అదలా జరుగుతూ వుండగానే "నేను మనవిచేసుకునేది

అదే మహాప్రభూ” అన్నాడు ఖాను.

“ఒకరితో మనవిచేసుకోడానికీ, సొంతానికి సత్యం గుర్తించడానికీ చాలా అంతరం వుంది. మీరూ ఢిల్లీలో, వజీర్లు, ఎవ రే వస్తువు తెచ్చినా దాని మంచిచెడ్డలు తెలియకుండా అది పాదుషావారిసన్నిధిని వుంచనిస్తారా?”

తల తాటించుకుంటూ దివాంజీ యిలా అడిగాటప్పటికి, ఖాను, నిలువునా నీరయిపోయాడు.

వట్టివేళ్ళ అత్తరు సౌరభంతో అతని యెడల మిక్కిలీ అనురక్తులయి వుండిన పెద్దమనుష్యులు యీ మడతపేచీ గుర్తించి నిర్విణ్ణు లయినారు.

రాజబంధువులలో వొకాయన, అపవారించి, దివాంజీ యెడల నిరసనభావం కనపరచగా, బోసినోటి శాస్త్రులు నుదుట “రాత” అన్నట్టు వేలితో పాముకుని మొగం వంచుకున్నాడు.

తాణేదారు ఇదంతా గుర్తించాడు.

వెంటనే ఖానుణ్ణి సంబోధించి “దివాంజీవారిప్పుడు చాలా తొందరపనిలో వున్నారు. ఇప్పటికి వెళ్ళిపో, మరోమాటు దర్శనం చేసుకుందువుగాని” అన్నా డతను.

“ఇది బాగుంది” అన్న ట్టందరూ తలలూపుకున్నారు.

అంతమంది పెద్దమనుష్యులకు తన యెడల సానుభూతి వుండినందుకు తృప్తిపడి, మళ్ళీ సలాములు చెప్పి, బుర్ర

వంచుకుని వెనక్కి అడుగులేస్తూ బయలుదేరాడు ఖాను.

గుమ్మం దాటాటప్పటికే రెండు పెట్టెలూ తెచ్చి వొక జవాను అతని చేతిలో వుంచాడు.

3

ఆరాత్రి తెల్లవార్లూ కంటికి నిద్రలేదు, ఖానుకి.

నోటికి ముద్ద కూడా పోలేదు.

బుద్ధిన్నీ మందగించిపోయింది.

కళ్లు మూసుకున్నా తెరుచుకున్నా దివాంజీ చికిలింపు చూపులే కనపడసాగాయి.

కిట్టింపుధర చెప్పమనడం ఒక్కటే జ్ఞాపకం రాసాగింది.

దీంతో, క్షణక్షణమూ యీ దెబ్బలు తింటున్నట్టే బాధపడిపోయాడతను.

ఐతే, లోకప్రవృత్తి యేకముఖంగా వుండదు, సత్యమే.

ముక్కుకు సూటిగా వెడదామంటే యెవరికీ సాధ్యమూ కాదు, నిజమే.

దీనికి సాయం, ప్రతిఘటనలు తటస్థించితేనే జీవితానికి పరిణతి.

ప్రతిఘటనలు అతిక్రమించగలిగితేనే జీవితానికి విజయమున్నూ. కాని, వొక్కొక్క జీవితానికి హృదయమే పునాది అయితే, మరొక్కొక్క జీవితానికి మేధస్సే ప్రధానం అయివుంటుంది.

ఎక్కడ మేధస్సు ప్రధానమో అక్కడ అనుభూతి తక్కువయిపోతుంది.

అక్కడ సానుభూతిన్నీ పూజ్యమే.

ఏజీవితానికి పునాదిహృదయమో అది కళాబంధురం.

అక్కడే కళలకు పరిణితి.

అక్కడే కళలకు వినియోగం.

అక్కడే తన్మూలంగా ఆనందానుభవమున్నూ.

అలాంటి ఆనందం తా ననుభవించాలన్నా, ఇతర్లకు కలిగించాలన్నా ఆకళాశీలి మహామేధావి అయివుండాలి.

మహాతపశ్శాలిన్నీ అయివుండాలి.

కళావేత్తృతలోనే — కళాసాధనలోనే తన జీవితం పరిపక్వం చేసుకుంటూ వుండాలి.

ఏమంటే?

ఎవరి సంకల్పం విశుద్ధమో, ఎవరి హృదయం కళామయమో, ఎవరి దీక్ష అలోకసామాన్యమో, ఎవరి ప్రాప్యం లోకకళ్యాణమో ఆ కళాశీలుల నిర్మాణాలే ద్వంద్వ భూయిష్ఠమైన భౌతిక జగత్తులో ధ్రువ తారలయి మెరుస్తూ వుంటాయి.

నిజంగా ఖాను అలాంటి కళాశీలి.

అతని అత్తరు లలాంటి ధ్రువతారలు.

అయినా "అక్కర్లేదు" అని చెప్పేస్తే, వెంటనే అత

నర్థమూ చేసుకోగలడు, సులభంగా నిరాశా చేసుకో గలడు, నిర్విచారంగా వెళ్లిపోనూ గలడు; కాని యిదే మిటీ యీావాలకం.?

తన అత్తర్లకు విలవ కేవలమూ డబ్బే అయితే అందు కోసం అతి సింత దూరం రానక్కర్లేను.

ఉన్న వూరే కదలనక్కర్లేదు.

అసలు, ఢిల్లీనగరమే వొక మహాదేశం అంత.

అక్కడే యెందరో ప్రభువులూ, సంపన్నులూను.

వారిలో, ఎందరో రసికులు.

అతని అత్తర్లు కళ్ల కద్దుకునేవారు వారిలో మళ్ళీ వందలూ వేలూను.

అయితే, పెద్దాపురం ప్రభువు, శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీవత్స వాయి చతుర్భుజ తిమ్మ జగపతిమహారాజు రసికతఢిల్లీలో గుబాళించింది.

ఢిల్లీపాదుషా రసికతకు వంకలు దిద్దింది.

ఖాను ఆగలేకపోయాడు.

దీక్షపట్టాడు.

తపస్సులో కూచున్నాడు.

అపూర్వసాధన చేశాడు.

తహతహ లాడిపోయాడు.

రెక్కలు కట్టుకువచ్చి వాలాడు.

కాని, షష్టి గడియలూ పువ్వులతోనే కాలం గడిపే అతనికి, ఇక్కడ, ప్రభుదర్శనంగగనపుష్పం అయిపోయింది.

అపూర్వమైన జాతిరత్నం గులకరాళ్ళలో కూరుకు పోయి వుండిన ట్టనిపించిం దతనికి.

వచ్చి వచ్చి ముళ్లకంచెల్లోనూ, మురికి గుంటల్లోనూ పడిపోయినట్టు బాధపడ్డా డతను.

"అంత ఢిల్లీలో కూడా — అంతంతలేసి వజీర్లయినా చెయ్యలేని కుట్ర యిది" అని పరితపించా డతను.

బయట వుండగా పెద్దాపురం యెంత ఆశకొలిపిందో, వచ్చి ప్రవేశించాక అంత దిగగుంజేసిన ట్టనిపించిం దతనికి.

దక్షిణదేశానికి దక్షిణదేశమే దుష్టమృగసంకీర్ణం అయిన కీకారణ్యంలా తోచిం దతనికి.

దీంతో "ముక్కూ మొగమూ యెరగనిచోటికి రావడం మనదే బుద్ధితక్కువ" అని పిసుక్కున్నా డతను.

కాని, తన భృత్యుల చేతిలో వొక కళాశీలి ఎంత క్షోభపడిపోతున్నాడో మహారాజు కెలా తెలుస్తుందీ?

లోకంలో, యెక్కడా కూడా యిలాంటి అంతరువులు తప్పవంటే సమ్మతమే.

అయితే, ఎంతెంతలేసి ధర్మరాజ్యాలలోనూ, మహోదారులైన యెలాంటి ధర్మప్రభువుల పరిపాలనలోనూ అసంతృప్తి కలిగిం దంటే-ఏవగింపు పొటమరించిం దంటే-

విరోధభావం పుట్టుకువచ్చిం దంటే-కల్లో-లాలు చెలరేగాయంటే అక్కడి కార్యనిర్వాహకుల యిలాంటి అతి లౌక్యాల వల్లనే.

కాని, యేది యేమయినా, ఎంతచూసినా ఖాను కిక్కడ వొక్కటే ఫలితం.

అంచేత "సమ్మానం మాట దేవు డెరుగును, మర్యాదగా అయినా యిక్కణ్ణుంచి వెళ్ళగలమా?" అని బెంగ పట్టుకుం దతనికి.

ఇలా వుండగానే కోళ్ళు కూశాయి.

పనిలో పని, కాకులు కూడా కూసేశాయి.

౪

తెల్లవారడం తడవుగా వెళ్ళి ఠాణేదారు పాదాలమీద వాలాడు ఖాను.

ఇంతవరకూ అంత గొప్ప అత్తర్లు పెద్దాపురం కోటకు రాలేదు, ఠాణేదారుకి తెలుసు.

ఖానుకి మంచి సమ్మానం జరగడం దివాంజీకి సుతరామూ యిష్టంలేదు, ఇదీ తెలుసు అతనికి.

బుర్ర యెగిరిపోడాని కయినా వొప్పుకుంటాడు; గాని, ఖాను, కిట్టింపు ధర చెప్పడు, ఇదిన్నీ తెలుసు అతనికి.

చూశాడంటే, మహారాజు, ఖాను అత్తర్లు విడిచి

పెట్టడు. ఇది, ఆసమయంలో, దివాంజీ దగ్గిర వుండినవా రందరూ గుర్తించేశారు.

శానేదారు ఆలోచించాడు.

ఉండుండి "సాహసించగలవా?" అనడిగా డతను.

"మానం నిలిచేటట్టు లేదు. ఇక ప్రాణా లెందుకూ? ఆజ్ఞాపించండి" అంటూ ప్రాధేయపడ్డాడు ఖాను.

"ఇక నువ్వు కోటలో ప్రవేశించడం అసాధ్యం. ప్రవేశించినా ముందుకి వెళ్లగలగడం అబద్ధం. వెళ్లినా నిలిచి వుండడం దుర్ఘటం. ఇన్నీ జరిగితే మాత్రం నీకోరిక సఫలం అవుతుంది, తప్పదు"

"సెలవిప్పించండి"

"మహారాజు, దినమ్మూ నాలుగ్ఘడియల పొద్దువేళ పంచకల్యాణి మీద కొండల్లోకి షికారు వేంచేస్తారు"

"సెలవిప్పించండి"

"కోట ప్రాకారం దాటకుండా నువ్వు వారి కళ్లబడాలి. కనీసం నీవట్టివేళ్ల అత్తరు వయినా వారి నాకర్షించాలి"

"సెలవిప్పించండి"

"దివాంజీవా రిదివరకే యిది వూహించి వుంటారు. ఇందుకు ప్రతిక్రియ ఆలోచించి వుంటారు. ఆజ్ఞలు మాత్రం యింతవరకూ పుట్టలేదు"

"సెలవిప్పించండి"

"నీకు అదృష్టం వుంటేనే ఆయన కిది మరుపు వస్తుంది. మహారాజు పెట్టిపుట్టినా మరుపువస్తుంది. లేదూ, నువ్వు కోటలో ప్రవేశించలేవు"

"సెలవిప్పించండి"

"నావల్ల కాతగ్గ దింతే. ఇక యేటి కడ్డపడు"

ఖానుకి ఊపిరి తిరిగింది.

"నిన్న నేను దాఖలుచేసుకున్నది చందినీ అత్తరు. ఇదిగో, యిదిన్నీ స్వీకరించండి, దివాంజీవారికి నామీద అనుగ్రహమూ లేకపోయింది, యిది వాడుకునే యోగ్యతా లేకపోయింది, యెవ రేమి చెయ్యగలరూ? తమరు చివరి వుపాయం చెప్పారు. బతికివుంటే నేను తమమేలు మరవను"

ఇలా చెప్పి, మూడుమాట్లు వంగి సలాములున్నూ చేసి ఖాను వెళ్లిపోయాడు.

౫

ఖాను, కోటలో ప్రవేశించాడు.

వంకదార దాటి అనుమానిస్తూనే పదడుగులున్నూ వేశాడు; కాని యింతలో "అరే, అరే" అని నాలుకలు కరచుకుంటూనూ, "ఎక్కడి కెక్కడి" కంటూనూ వచ్చి నలుగురు సిపాయీలు అతణ్ణి అటకాయించారు.

ఖానుకి, వెంటనే రక్తం వుడుకెత్తిపోయింది.

చూపులు చెదిరిపోయాయి.

కాని, నప్రయత్నంగా నిలవరించుకుని "నేను దివాంజీ వారిదగ్గరనానికి వెడుతున్నాను, నన్నెందు కడ్డుకుంటారూ?" అనడిగా డతను.

"ఇప్పుడు వీలులేదుపో" మ్మన్నారు సిపాయీలు.

"నేను పాతవాణ్ణే నయ్యా! నిన్న సాయంత్రం వొక పనిమీద మాట్లాడే వున్నాను. ఆవ్యవహారం పూర్తిచేసు కోడానికే వెడుతున్నాను"

"అయితే, వెళ్లి వారి లోగిటి దగ్గిరే కనిపెట్టుకుని వుండు, లోకేం?"

"పోనీ. ఠాణేదారుగారి కచేరీకి తీసుకువెళ్లండి"

"వారిప్పుడు దివాంజీగారి సన్నిధిని వున్నారు, నీకు కనపడరు"

"వారు వచ్చేదాకా కనిపెట్టుకుని వుంటాను"

"ఆపని వారి యింటి దగ్గిర, కోటలో వల్లకాదు"

ఇలాగ యుక్తులమీద యుక్తులు కురిసిపోయాయి.

వాటిని ఒరుసుకుంటూ కాలంకూడా గడిచిపోయింది.

"ప్రాకారంలో నిలవగలిగితేచాలు"అని ఖానుకి సలహా.

లోపల్లోపల అతను ధన్యవాదాలు చెప్పుకుంటూనే వున్నాడు.

"ముందుకడుగుపడనివ్వవద్దని సిపాయిలకుదివాంజీ ఆజ్ఞ.

అందుకు వారున్నూ మురిసిపోతూనే వున్నారు.

ఇంతలో, ఆచుట్టుపట్ల పనిచేస్తున్నవా రందరూ వచ్చి మూగారు.

వచ్చేపోయేవారున్నూ నిలిచిపోయారు.

చూస్తూ వుండగానే, మహారాజు చదరంగ సహచరులూ, దశావతారీస్నేహితులూ వచ్చారు.

వారున్నూ నిలిచిపోయారు.

పాటకజనమే కాక, పెద్దమనుష్యులున్నూ పోగయినందుకు ఖాను సంతోషించాడు.

"ఏమిటేమిటి ?" అన్నారు కొందరు.

ఖాను తన అవస్థ అంతా చెప్పకువచ్చాడు.

దానిమీద, సిపాయీలు, తమఅసహాయస్థితి చెప్పారు.

ఇలాగ వొక్క గడియ గడిచింది.

"ఇంకో అరగడియ" అని యెవరో అన్నట్టయిందిఖానుకి.

కాని, అంతవరకూ అతణ్ణి అక్కడ నిలపగలిగినందుకు ఆనందిస్తున్న సిపాయీలు, మరొక్కడు పరుగుపరుగున వచ్చి యేదో చెప్పగా "ఇక దయచెయ్యి" అనడం ప్రారంభించారు.

"రాజు బయలుదేరుతున్నాడు. అంచేతనే వీళ్లుపొమ్మంటున్నారు. ఇక గెంటుతారు" అని గుర్తించాడు ఖాను.

చిరవాంఛా, దీర్ఘశ్రమా యీరాగ వ్యర్థం అయిపోతున్నందుకు చాలాచాలా కుమిలిపోతున్నా డతను.

చివరి కతను, వుండిన వారిలో పెద్దమనుష్యులుగా కనపడుతున్న వారి నుద్దేశించి "పెద్దాపురం రాజ్యంలో కళాకారుల కిదా సన్మానం!" అని నిక్కచ్చిగా అడిగాడు.

అంతే.

దాంతో అసలు శరీరం వొణికిపోయింది.

కళ్ళెర్రబడ్డాయి.

చూపులు నిశితబాణా లయిపోయాయి.

ఆస్థితిలో చర్మన గులాబీ అత్తరు పైకి తీశా డతను.

అందరూ చూపు లప్పగించేశారు.

"ఇది పెద్దాపురం ప్రభువుకోసం తయారుచేశాను" అంటూ, ముందు, సీసా చేతబుచ్చుకుని పెట్టె కిందికి విడిచిపెట్టేశా డతను.

తరవాత "నిద్రాహారాలు మాని తయారుచేశా" నంటూ మళ్ళీ అందుకుని "ఢిల్లీపాదుషావారు అటూ, పెద్దాపురం ప్రభువ్వారు ఇటూ" అన్న గౌరవభావంతో నాశక్తి అంతా వినియోగించి బొట్టుబొట్టుగా కూడబెట్టానిది. ఒక్కరాకతో, దక్షిణదేశంలో నా పేరు నిలిచిపోతుం దన్న పేరాసతో నారక్తం అనుకుంటూ కూడబెట్టానిది. అయితే, "పెద్దాపురం ప్రభువు ఎంత సరసులో వారి పరివారం అంతవిరసమైనది." అని నేను ఇక్కడికి వస్తే గాని తెలుసుకోలేక పోయాను. గులాబీపువ్వు సౌరభం

ఎంతదూరమో వ్యాపిస్తుంది; కాని దాని ముళ్ళప్రభావం ఉన్నచోటనే గాని వెళ్ళడి కాదుగా? ఇది నాకు కాదు అమర్యాద. ఇది నా గులాబీ అత్తరుకన్నా కాదు అగౌరవం. ఇది పెద్దాపురం మహారాజు కంఠించడానికి నాకిక మార్గాలు లేవు. అయితే, యిది వెనక్కి తీసుకువెళ్ళడం నాకే కాదు, మా కుటుంబానికే శిరచ్ఛేదం. ఇక నాకుండుకున్న తృప్తి వొక్కటే. దివాంజీవారి ఆతిథ్యాక్యంతో కనుమూసే మహారాజులుంగారి స్వచ్ఛకీర్తి, ఢిల్లీనివాసి షుకరల్లీఖాను గులాబీఅత్తరు సౌరభంతో కలకాలమూ గుబాళిస్తూ వుంటుంది. చాలు నాకిది" అంటూ ఊర్ధ్వశ్వాసతో కోటగోడకి విసిరికొట్టాడతను సీసా.

సీసా భళ్ళు మంది.

సీసాపెంకులు ఘల్లున చెదిరిపడ్డాయి.

రాజసఖుల హృదయాలు ఝల్లు మన్నాయి.

ఆప్రదేశం అంతా అత్తరు సౌరభంతో గుమ్ముమంది.

అందరూ ఆపరిమళానికి మత్తెక్కుతున్నట్టయారు.

ఒక్క క్షణానికి తెలివివచ్చి అందరూ కళ్లెత్తి చూశాటప్పటికి, హఠాత్తుగానూ అప్రయత్నంగానూ వెనక్కి తిరిగి చూసి ఖాను కొయ్యయిపోయాడు.

అదేమిటో అని అందరూ వెనక్కి తిరిగిచూడగా, పంచకల్యాణిమీద, శ్రీశ్రీశ్రీ శ్రీవత్సవాయి చతు

ర్భజ తిమ్మజగపతి మహారాజు అరకంట చూస్తూ సాక్షి వున్నాడు.

మోర పైకెత్తుకుని వుండి, పంచకల్యాణి, ఉండుండి సప్రయత్నంగా ఊపిరితీసుకుంటోంది.

* * *

ఇప్పటికీ; ఆప్రదేశంలో, గులాబీ అత్తరు సౌరభం గుబాళిస్తూనే వుంటుం దంటారు చూసివచ్చినవారు.

ఆంధ్రశిల్పి ౧౯౪౭ సెప్టెంబరు,
అక్టోబరుల సంయుక్తసంచిక నుంచి

(౧౫ నిమిషాలకు సరిపోయేటట్టు కుదించి ౧౬-౮-౪౭ తేదీ సాయంత్రం ౭-౩౦ నిమిషాలకు మద్రాసు రేడియోలో చదివిన కథ యిది.